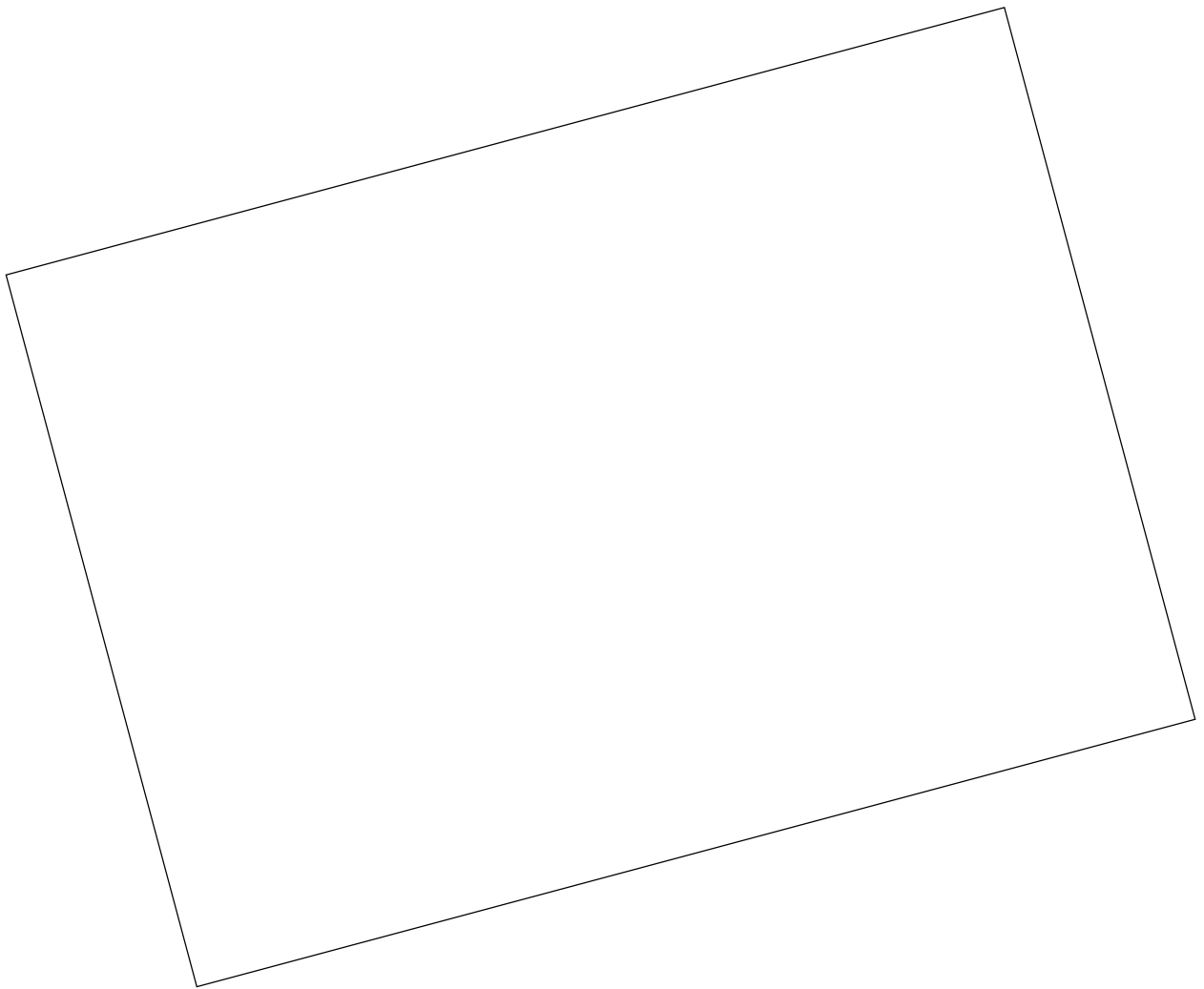

Det Dyreetiske Råd

Udtalelse vedrørende svineproduktion

Det Dyreetiske Råd

Udtalelse vedrørende svineproduktion

Justitsministeriet
Civilkontoret
Slotsholmsgade 10
1216 København K

Oktober 1993

Det Dyreetiske Råd

Det Dyreetiske Råd er nedsat i henhold til Dyreværnsloven, som trådte i kraft den 1. september 1991. Rådet erstattede Det Ethiske Råd vedrørende Husdyr, som havde fungeret siden 1986.

Rådet består p.t. af følgende 10 medlemmer:

Forskningslektor Peter Sandøe (formand)

Informationschef Gudrun Andreasen

Kontorchef Niels Boesen

Agronom Charlotte Lønborg Frantzen

Professor J. Fris Jensen

Gårdejer Karsten Vig Jensen

Kredsdyrlæge Svend Johansen

Professor A. Neimann-Sørensen

Bankfuldmægtig Bent Olufsen

Journalist Poul Thomsen

Det Dyreetiske Råd har til opgave ud fra en etisk vurdering at følge udviklingen inden

for dyreværn. Rådet kan afgive udtalelse om spørgsmål inden for dyreværn og skal på justitsministerens begæring afgive udtalelse om særlige spørgsmål vedrørende lovgivningen om dyreværn. (jf. Dyreværnsloven, § 25.)

Udtalelsen vedrørende svineproduktion er Rådets anden større udtalelse. I september 1992 fremsatte Rådet en udtalelse om dyreforsøg, der blev lagt til grund for den revision af Lov om dyreforsøg, som trådte i kraft 1. oktober 1993.

Alle henvendelser til Det Dyreetiske Råd bedes rettet til Rådets sekretær:

Fuldmægtig Gitte Klausen

Justitsministeriet

Civilkontoret

Slotsholmsgade 10

1216 København K

Tlf. 33 92 28 01

Indhold

5	Tilværelsen for de danske svin
14	Regler vedrørende svineproduktion
15	Overordnet etisk stillingtagen
18	Løse søer
18	Halm
19	Kastration, halekupering, tandklipning og lignende indgreb
21	Særlige sundhedsmæssige forhold
21	Transport og slagting
24	Bioteknologi
25	Sammenfatning af Rådets anbefalinger
27	Bilag

Udtalelse vedrørende svineproduktion

Dansk svineproduktion har i de seneste årtier været gennem en rivende udvikling, hvor en stigende produktion er blevet koncentreret på stadig færre enheder. Således er det i dag over 75% af svinene, der kommer fra besætninger med over 500 svin, medens det i 1970 var under 4% af svinene, som kom fra så store besætninger. Samtidig er der sket en løbende rationalisering af produktionen, så den enkelte landmand har kun overkomme at producere stadig flere dyr til en stadig lavere pris. Dette skyldes ikke mindst en dygtigere og mere rationel driftsledelse. Endvidere er bygningerne blevet udnyttet mere effektivt. Der er opnået mere viden om svinenes næringsbehov. Foderer udnyttes bedre. Endelig er der opnået en bedre kontrol med en række tabsvoldende infektionssygdomme.

Udviklingen er kommet forbrugeren til gode i form af stadig billigere svinekød; men samtidig er der sket væsentlige ændringer i svinenes livsvilkår. Groft sagt har dyrene fået mindre plads og mindre mulighed for motion og adspredelse. Dette har givet anledning til stor etisk diskussion og har medført, at en del producenter har forsøgt sig med alternative produktionssystemer.

Der er dog almindelig enighed om, at producenterne ikke alene kan løse de etiske problemer, som intensiv svineproduktion giver anledning til. Samfundet har et ansvar for at fastsætte nogle anstændige mindstekrav for svineproduktion og må tage konsekvenserne heraf. Dette må navnlig ske via fælles EF-regler.

Med nærværende udtalelse ønsker Det Dyreetiske Råd at styrke den etiske dimen-

sion i udviklingen af dansk svineproduktion, således at hensynet til dyrenes velfærd kommer til at spille en mere central rolle i den fremtidige udvikling, både inden for erhvervets planlægning, i forbrugernes holdninger, og i samfundets regulering af produktionen.

Tilværelsen for de danske svin

Svin kan opdeles i forskellige kategorier på grundlag af alder samt de dertil hørende krav til ernæring, klima og opstaldningsfaciliteter. Hovedkategorierne udgøres af orner, goldsøer, drægtige søer, farende og diegivende søer, pattegrise, smågrise og slagtesvin.

Orner

Målet er, at orner skal have god styrke, et godt temperament samt stærk kønsdrift og befrugtningsevne.

Forudsætningerne herfor er optimal ernæring, den rette sociale stimulering og opstaldningsforhold, hvor belastningsniveauet og skaderisici holdes så lavt som muligt. Desuden må der etableres et trygt forhold mellem dyr og staldpersonale.

Rammerne skal sikre et skridsikkert underlag og, da stien oftest tillige bruges til løbningen, et areal, der tilgodeser kurtiserings- og parringsadfærd. Der benyttes spaltegulv med lille åbningsgrad eller et halmunderlag. I sjældne tilfælde (store besætninger) er orner set opstaldet fikseret i boks på spaltegulv, hvorimod bedækning finder sted i specielle løbestier.

Gold søer (søer fra fravænnning af smågrise til næste drægtighed)

Målet er, at gold søer kommer i brunst hurtigst muligt, og at brunsttegnene er tydelige, for at søerne kan blive løbet på det rigtige tidspunkt, således at der kan dannes så mange fostre som muligt. Desuden er det et mål, at søerne har styrke og er omgængelige.

Forudsætningerne er, at dyrene fodres optimalt og modtager social stimulering fra såvel ornen (fremkaldelse af brunst) som fra andre søer (tydeligere brunsttegn samt bedre accept af ornen grundet social erfaring). Desuden skal dyrene opstaldes uden risiko for skader eller belastning fra inventar eller andre dyr.

Rammerne er oftest, at søerne opstaldes fikseret i boks eller bindsel på delvist eller fuldt spaltegulv. Alle søer skal helst have direkte (tryne-) kontakt til mindst én orne. Ornens sti benyttes oftest som løbesti. Ved kunstig sædoverføring forbliver soen i sin

boks, hvorfor der bagest i boksen skal være plads nok til at stimulere soen og udføre insemineringen.

Forsknings- og udviklingsmæssige initiativer stiler primært mod at kunne erstatte fiksering med systemer til løse gruppeopstaldede søer (se nærmere herom i forbindelse med drægtige søer). Gruppeopstaldede søer er vist at have tydeligere brunsttegn og bedre koordineret parringsadfærd, hvilket tilskrives bedre social stimulering og erfaring sammenlignet med enkeltopstaldede dyr. Flytning og sammensætning i grupper umiddelbart efter fravænnning virker endvidere brunstfremmende.

Drægtige søer

Målet er styrke, roligt temperament og god tilpasningsevne, hvilket medvirker til store kuld med god, ensartet fødselsvægt.

Forudsætningerne er opstalding under forhold, hvor soen ikke lider skade fra gulv og

inventar, og hvor belastninger som flytning, fiksering og sammenblanding falder uden for de tidsrum, hvor fostrene kunne tage skade. Motion har vist sig at bidrage til søernes styrke og kondition, hvilket er af betydning ikke alene for, hvor adræt soen er,

Fikserede søer kan blive belastet af aggressive naboer. Selvom de ikke kan blive angrebet, kan de heller ikke fjerne sig, og det har vist sig, at det virker stress-reducerende, hvis der anbringes skillerum mellem søerne ud for skulderregionen. Endvidere har fikse-

Drægtige søer i bokse.

men også for faringens forløb. Dårlig kondition giver svagere muskler og fører til længevarende faringer med risiko for flere svagtfødte grise. Fikseret opstaldning på bart underlag kræver, at soen ikke er for mager, da der ellers kan opstå ligge- eller tryksår på knoglefremspring. Begrænset fodertildeling er en væsentlig frustrationskilde hos drægtige søer, som dog kan afhjælpes eller mindskes ved tildeling af grovfoder eller halm.

rede søer meget begrænsede muligheder for at udføre temperaturregulerende adfærd, hvilket er af betydning i meget kolde og især varme perioder.

Rammerne er almindeligvis individuel opstaldning, fikseret i boks eller bindsel. I henhold til EF-lovgivningen må bindsler ikke installeres efter 1995 og ikke anvendes ud over 2005, hvorfor bindsler ikke længere anbefales. Hvor der stadig anvendes bind-

sler, skal disse være omhyggeligt tilpasset soens størrelse for at undgå skader. Soboksen dimensioneres og indrettes således, at soen ikke kan vende sig om, men kan ligge ned uden at forstyrre/blive forstyrret af nabosøer. Gulvet i boksen er delvist eller fuldt spaltegulv, som må være af en dimension og kvalitet, der ikke forvolder patteskader, når den liggende so vender sig, og ikke forvolder ben- og klovskafer. Det bruges visse steder at tildele snittet halm i trugget for at mindske frustration hidrørende fra den begrænsede fodertildeling. Der anvendes ikke strøelse i lejearealet. For at mindske belastningen og fremme styrken opstaldes søer, som endnu ikke har faret første gang, ofte løse i grupper.

Forsknings- og udviklingsmæssige initiativer stiler mod at kunne erstatte fiksering med systemer, hvor søerne går løse i større eller mindre grupper. Sideløbende med at forskningen i og afprøvningen af sådanne systemer fortsætter, vinder de også stigende indpas i produktionen. Visse steder er der opnået særdeles gode resultater og erfaringer; i andre tilfælde har der været store problemer med især slagsmål, bid i de ydre køns-

dele samt med søernes foderoptagelse (huld). Erfaringer vedrørende staldindretning, fodring og gruppesammensætning synes efterhånden at være tilstrækkelige til at opstille retningslinier for løse, gruppeopstaldede drægtige søer. Disse løsdriftsystemer stiller nye og store krav til kvaliteten af driftsledelse. En del af det traditionelle arbejde skal nemlig erstattes af øget overvågning og observation af dyrene, for at de rigtige forholdsregler kan træffes i tide, f.eks. ved sygdomssymptomer eller overdrevent tyranni i flokken. På grund af disse krav til driftsledelsen spiller motivationen for at have løsdrift en afgørende rolle for systemets funktion. Funktionen i løsdriftsystemerne vil nemlig i langt højere grad end i de gængse systemer afhænge af landmandens evne til at læse dyrenes signaler og at reagere hensigtsmæssigt på dem. Rådgivningen på området bliver løbende forbedret. Der udføres for tiden undersøgelser af f.eks. stindretning, pladstildeling, gulvtyper, fodringsmetoder og tildeling af strøelse. Visse undersøgelser udføres i udendørs-systemer.

Farende og diegivende søer

Målet er styrke, vellykket faring med mange livskraftige grise, roligt temperament og gode moderegenskaber, herunder påpasselighed overfor pattegrise, høj diemotivation og god mælkeproduktion.

ningen er soen ligeledes motiveret for at isolere sig fra andre søer. I forsøg med adfærdsmæssig optimalt indrettet fareområde/-rede, er beskrevet et adfærdsmønster hos soen, hvorved den undgår at klemme eller ligge på grisene. Dette indebærer

Diegivende so i fareboks.

Forudsætningerne herfor er god tilpasning til faremiljøet, god kondition, god appetit (høj foderoptagelse) og lavt belastningsniveau. Flytning til faremiljøet sker helst mindst en uge inden faring, for at soen kan tilvænnes de nye omgivelser. Dyr, der under drægtigheden har været fikserede, kan have længerevarende faringer og få flere svage grise end søer, der var løse under drægtigheden. Det skyldes formentlig dårlig kondition. Uanset om soen er løs eller fikseret i forbindelse med faringen, er hun stærkt motiveret for at bygge rede, og adgang til redebygningsmateriale skønnes at virke beroligende. Forud for faringen og redebyg-

orientering i forhold til grisene, trynekontakt, og mulighed for fysisk at udføre afværge-adfærd. I praksis erfares dog, at ikke alle søer reagerer på denne måde, og ihjellægning af pattegrise er således et problem i produktionen. Svage og/eller sultne grise, der vedvarende opholder sig under bugen på soen, er i særlig fare for at blive klemt, når denne lægger sig.

Rammerne består i, at soen fikseres i fareboks. Denne er indrettet til at forhindre, at soen på ukontrolleret måde kan lægge sig eller falde på grisene. Samtidig skal boksens sider og stiens dimensioner tillade, at grisene har fri adgang til at massere og die fra

alle yverets patter - uanset hvilken side soen vælger at ligge på. Der gives almindeligvis ikke halm til soen. Gulvet er delvist eller fuldt spaltegulv med henblik på at opnå bedst mulig hygiene og på, at soen kan stå sikkert. Disse to krav er vanskeligt forligelige, hvorfor der må indgås kompromis. Fareboksen tillader ikke, at soen vender sig for at kontakte grisene, at hun forlader stedet (reden) for at gøde, eller at hun kan udføre temperaturregulerende adfærd. So og grise bliver i farestien indtil fravænningsperioden ved ca. 4 uger, hvilket betyder at soen i dette tidsrum ikke kan undgå grisene.

hvor flere søer og deres kuld går sammen efter den redebundne periode, og systemer hvor grisenes adgang til soen begrænses (sostyret fravænnings).

I takt med udbredelsen af løsdriftssystemer til drægtige søer vil det være hensigtsmæssigt at kunne undlade fiksering også i farings- og diegivningsperioden. Disse systemer befinder sig dog endnu ikke på et stade, hvor de kan anbefales til almindelig brug - ej heller kan der gives kvalificeret rådgivning på området. Undtagelsen herfra gælder udendørsproduktion. Erfaringer fra England suppleret med undersøgelser og erfa-

Diegivende søer i system, hvor flere søer og deres kuld går sammen.

Forsknings- og udviklingsmæssige initiativer stiler mod at udvikle systemer til løsgående dyr. Idet der må tages store hensyn til pattegrisenes overlevelse og udvikling, er sådanne systemer betydeligt mere komplekse end løsdriftssystemer til søer alene. Der udføres forskning og udvikling omkring soens moderadfærd under forskellige forhold, omkring samspillet mellem so og grise i løbet af fravænningsprocessen, systemer

ringer under danske forhold har ført til stor interesse og øget mulighed for rådgivning inden for udendørs svineproduktion. Denne produktionsform anbefales dog kun på de lettere (mest sandede) jorder, hvor vandet har en naturlig afdræning, idet grise dårligt tåler at opholde sig i fugtige omgivelser i længere perioder. Derfor vil udbredelsen af udendørs svineproduktion være begrænset. Systemet er så nyt, at der ikke er erfaringer

vedrørende konsekvenserne af længerevarende perioder med sne og hård frost.

Pattegrise

Målet er, at pattegrisene skal være livskraftige og sunde for at kunne klare sig i konkurrencen ved yveret, og at de stimulerer soen til højst mulig mælkeproduktion.

Forudsætninger herfor er, at grisene hurtigt efter fødslen kommer fri af fosterhinder og finder den direkte vej mod patterne for at indtage råmælken så tidligt som muligt. Endvidere skal soen fodres optimalt for at have god mælkeproduktion, og det er vigtigt, at konkurrencen ved yveret ikke er hårdere, end at alle grise har en velfungerende patte. Kuldet må derfor ikke være for stort i forhold til patteantallet og variationen i vægt ikke større, end de mindste også kan hævde sig i etableringen af en stabil patteorden, hvor der ikke spildes tid på unødige slagsmål. Dette opnås blandt andet ved kuldudjævning. Da pattegrise stiller store krav til omgivelsestemperaturen, må de kunne finde varme i leje-arealet uden risiko for at blive klemt eller trådt på af soen.

Rammerne er, at pattegrisene forbliver med soen i farestien indtil fravæning ved ca. 4 ugers alderen. For at tilgodese pattegrisenes høje temperaturkrav og for at undgå at grisene søger varme hos soen, installeres varmelampe, varmeplade og/eller grisehule i et af stiens forreste hjørner. For at beskytte både so og grise mod rifter som følge af kamp ved yveret er det almindelig rutine inden for det første døgn efter fødslen at spidserne klippes af grisenes hjørnetænder. Klipning med 'tang' kan sandsynligvis erstattes af slibning. Ved samme lejlighed kuperes grisenes haler ved, at den yderste trediedel 'klemmes' eller klippes af. En del svineproducenter deltager i produktionen af de såkaldte hangrise og kan derfor undlade at kastrere ornegrise. Kastration er dog og vil sandsynligvis stadig vedblive at være en almindelig praksis. Indgrebet foretages af landmanden, normalt inden for de første

dage efter fødslen.

Forsknings- og udviklingsmæssige initiativer er parallelle med de initiativer, som er beskrevet for farende og diegivende søer. Målet er at sikre grisenes overlevelse og udvikling i løsdriftssystemer ved at fokusere på risici for ihjelklemning, stabilitet i diegivingerne, tidlig tilpasning til fravæning ved at fremme optagelsen af fast føde og evt. tidlig og fredelig sammenblanding med andre kuld.

Smågrise

Målet for de fravænnede grise er, at de tilpasser sig det nye miljø samt overgangen fra næsten udelukkende at sutte mælk til at æde fast føde fra trug og drikke vand fra drikkeventil så hurtigt og problemfrit som muligt - dvs. uden diarré eller andre sygdomme, uden nedgang i tilvækst og uden uønsket adfærd.

Forudsætninger herfor er, at grisene ikke fravænnedes for tidligt (før ca. 4 ugers alderen), at de har vokset godt og har været fri for sygdom under diegivningsperioden, og at de er blevet tilvænnet fast føde i sidste del af diegivningsperioden. Grisene skal fortsat have et lunt opholdssted. Endvidere kræves et højt hygiejnisk niveau, idet grisenes immunforsvar er nedsat på grund af belastninger fra fravæningen samt eget immunapparats lave stade.

Rammerne er oftest opstaldning i klimastier med fuldt dræneret gulv for at tilgodese temperaturkrav og hygiejne. For at opnå bedre pladsudnyttelse, pladsopdeling og grupper af grise, der kender hinanden, er det almindeligt at operere med større gruppestørrelser end tidligere. Der fodres efter ædelyst fra automater og etableres aflastningsstier til svage grise og andre grise, der ikke kan følge med under konkurrenceforholdene. Der benyttes ingen strøelse, men stierne forsynes ofte med en form for 'legetøj' til beskæftigelse af dyrene. Fravænningsstier i flere etager etableres ikke længere på grund af de arbejdsmæssigt van-

skelige og klimamæssigt følsomme forhold.

Forsknings- og udviklingsmæssige initiativer går i retning af systemer, der tillader dyrene flere tilpasningsmuligheder. Disse omfatter flerklimastier med brug af varierende halm-mængder i overdækket lejeareal, evt. kombineret med delvis spaltegulv. Systemerne er ikke egnede til grise under 4 uger. Også her opereres med store gruppestørrelser, hvor der skal ofres ekstra opmærksomhed og tages specielle hensyn til svage grise.

Rammerne for produktionen er opstaldning i grupper. Af hensyn til hygiejne, renholdelse og luftkvalitet holdes slagtesvin oftest på fuldt spaltegulv. Hvis stiindretningen og klimaet er optimalt kan delvist spaltegulv være velfungerende, idet svinene benytter særskilte arealer til leje- og gødeformål. I stalde med stort spaltegulvsareal kan strøelse kun bruges i meget begrænset mængde eller slet ikke, hvorfor stierne oftest er helt uden beskæftigelse for dyrene. Endvidere er

Smågrise i stortier med fuldspaltegulv.

Slagtesvin

Målet er hurtig, ensartet vækst, god sundhed, effektiv pladsudnyttelse samt praktisk og nem bortskaffelse af gødning og urin.

Forudsætningerne herfor er optimal ernæring, en fodringsmetode, der uden unødigt konkurrence og aggression tillader alle dyr at indtage det nødvendige foder, god klimastyring og hygiejne samt mulighed for effektiv overvågning, således at sygdom, dårlig trivsel, adfærdsmæssige problemer (f.eks. halebid og slagsmål) kan forhindre/begrænses ved hurtig indgriben.

svinenes mulighed for individuel temperaturregulering, især i varme perioder, begrænset, fordi de ikke kan gøre sig våde. På fuldt spaltegulv frarådes gruppestørrelser på over 16-20 dyr på grund af dårligere tilvækst, foderudnyttelse og kødprocent. Derimod kan større grupper godt fungere i stalde med strøet gulv. Risikoen for udbrud af aggression og halebid er ydermere størst på fuldspaltegulv, hvorfor denne stitype, alt andet lige, må antages at være den mest belastende. Kvaliteten af spaltegulvet spiller en vigtig rolle for belastningsgraden. Areal-

Slagtesvin på fuldspaltegulv.

tildelingen til slagtesvin er hidtil anbefalet på baggrund af de produktionsmæssige konsekvenser.

Forsknings- og udviklingsmæssige initiativer på området stiler mod udvikling af investeringsbillige systemer. Disse vil typisk give mulighed for, at dyrene kan få adgang til halm, mere plads og større bevægelsesfrihed. Halmen tjener adskillige funktioner. Grisene kan rode i den og dermed få opfyldt deres behov for beskæftigelse; halmen vil i et vist omfang blive ædt og dermed tjene som 'grovfoder', og endelig kan halmmåtten anvendes til individuel temperaturregulering. På forsøgsbasis er indrettet en 'multiaktivitetssti' for at undersøge slagtesvins behov og brug af forskellige typer af arealer og faciliteter. Desuden udføres undersøgelser af svins temperaturreguleringsadfærd samt

konsekvenser af begrænsninger i denne. Visse systemer har et betydeligt halmforbrug som forudsætning – således dybstrøelsesstalde, der med lave investeringsomkostninger kan etableres i eksisterende bygninger. Da der samtidig kan opnås gode produktionsresultater, er interessen for denne produktionsform stigende. Det kan være et problem at skaffe halm nok til dybstrøelsessystemer, hvorfor der er interesse for at udvikle systemer med reduceret halmforbrug. Blandt andet eksperimenteres med tør dybstrøelse kombineret med spaltegulv samt dybstrøelsessystemer, hvor der tilsættes forskellige komposterings-hjælpemidler, hvorved den samme måtte, suppleret med frisk halm anvendes til flere hold grise. Erfaringer og afprøvning af systemer med adgang til udearealer har hidtil vist dårligere

Slagtesvin i dybstrøelsesstald.

tilvækst og foderudnyttelse, hvilket bl.a. kan tilskrives det høje fysiske aktivitetsniveau. Endvidere har slagtesvinene i disse systemer vist sig at have en lavere kødprocent, hvilket man endnu ikke har fundet en forklaring på. Der afprøves ude-systemer med forskellige kombinationer af underlag (f.eks. dybstrøelse, spaltegulv, beton), og funktionen relateres til forskelligt vejrlig, idet især nedbør giver problemer med gødningshåndteringen. Et særligt system til ude-produktion udgøres af 'bigballehjelm' med dybstrøelse og adgang til indhegnede udearealer.

Regler vedrørende svineproduktion

Ud over de almindelige bestemmelser er der ikke i den danske dyreværnslov regler for hold af svin. Inden for EF er der i 1991 vedtaget et direktiv "om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af svin" (91/630/ EØF).

Direktivet angiver blandt andet mindstekrav til gulvareal i svinestalde. Disse krav svarer nogenlunde til, hvad der er almindelig skik i dansk svineproduktion. Endvidere

indeholder direktivet et forbud mod opbinding af søer, men ikke mod fiksering ved hjælp af opstaldning i enkeltbokse.

I et bilag til direktivet anføres en række yderligere bestemmelser, hvoraf kan nævnes: Pattegrise må normalt tidligst fravænnnes efter tre uger. Krav om dagligt tilsyn. Syge og tilskadekomne dyr skal omgående behandles. Forbud mod rutinemæssig klipning af pattegrises hale og tænder.

Direktivet skal være gennemført i de nationale lovgivninger senest den 1. januar 1994, men der er en række overgangsbestemmelser. Opførelse eller indretning af anlæg, hvor søer og gylte er bundet, er f.eks. forbudt fra udgangen af 1995. Anlæg opført inden dette tidspunkt kan tillades anvendt frem til 2005.

Ingen af bestemmelserne i direktivet vil ændre væsentligt på de eksisterende produktionssystemer. Der er dog lagt op til en revurdering af især kravene til søers velfærd fra 1997.

Da direktivet angiver mindstekrav, kan de enkelte stater indføre strengere bestemmelser end direktivets. Dette er også sket for nogle landes vedkommende. Således har Tyskland indført regler om, at søer, der står

i boks, skal have daglig motion; og Storbritannien har indført regler om, at søer ikke må være fikserede, hvilket betyder, at de under opstaldningen skal kunne vende sig uden besvær.

Et andet EF-direktiv (91/628/EØF) angiver regler om beskyttelse af dyr under transport på over 50 km. Direktivet er gennemført ved Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 201 af 16/4 1993 (om beskyttelse af dyr under transport). En mere detaljeret udfyldning af reglerne i EF-direktivet er den 13. juli 1993 vedtaget af Kommissionen og samtidig sendt til Rådet og Parlamentet.

Endvidere er et EF-direktiv om beskyttelse af dyr på slagte- eller aflivningstidspunktet under udarbejdelse.

Endelig har Europarådet vedtaget konventioner og rekommandationer, som blandt andet omfatter beskyttelse af svin.

Overordnet etisk stillingtagen

Svin anvendes til produktion af kød. Som ved al anden produktion vil markedskræfterne trække udviklingen i retning af stadig mere effektive og rationelle produktionsformer. Forbrugerne går hovedsageligt efter lave priser; og producenterne må for at opretholde den nødvendige indtjening løbende forsøge at mindske omkostningerne per produceret enhed. Denne proces har givet markante resultater i form af faldende forbrugerpriser. Således skulle en ufaglært dansk arbejder i 1970 arbejde ca. en time og et kvarter for at tjene til et kg hamburgerryg, medens han/hun i dag kan gøre det på omkring en halv time.

I nogle henseender er udviklingen også kommet svinene til gode. For eksempel har man inden for moderne svineproduktion formået effektivt at bekæmpe en række lidelsesvoldende infektionssygdomme, ernæringen er blevet bedre, og dødeligheden blandt smågrise er faldet væsentligt.

I andre henseender er dyrene derimod blevet presset. De har fået mindre plads og mindre bevægelsesfrihed – dette gælder ikke mindst søerne, som for de flestes vedkommende er fikseret i bindsel eller boks. De har færre beskæftigelsesmuligheder – således lever de fleste svin på fuldspaltegulve. Endelig har man fremavlet nogle dyr med bedre produktionsegenskaber, hvor der som en utilsigtet konsekvens af den høje ydelse er opstået øget risiko for sundhedsproblemer, f.eks. at dyrene som følge af den hurtige tilvækst får dårlige ben.

Etikkens rolle må være at sætte nogle grænser for, hvor langt det kan accepteres, at dyrene i effektivitetens navn presses.

Efter Rådets opfattelse er det på baggrund af de seneste årtiers udvikling med stadig billigere svinekød etisk rigtigt at lade hensynet til dyrenes behov komme i første række. Grundlaget herfor bør være den overordnede hensigtserklæring, som kommer til udtryk i *Den Europæiske Konvention om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål*, kapitel 1, artikel 3:

“Dyrene skal huses, fodres, vandes og passes på en måde, som – under hensyntagen til deres art og graden af deres udvikling, tilpasning og tamhed – er passende for deres adfærdsmæssige og fysiologiske behov i overensstemmelse med anerkendte praktiske og videnskabelige erfaringer.”

Konventionen er i sin helhed tiltrådt af EF, og den citerede hensigtserklæring indgår i den danske dyreværnslov (§ 2) med den ændring, at de sundhedsmæssige behov nævnes som en selvstændig kategori af behov.

I hensigtserklæringen ligger der efter Rådets opfattelse en række væsentlige principper:

- Udgangspunktet for en etisk vurdering af husdyrproduktion bør være viden om den relevante dyrearts behov – ikke hvad vi mennesker umiddelbart synes om dyrenes forhold.
- Dyrns behov omfatter mere og andet end

Smågrise i to-klima-stier med halmstrøelse i leje.

- føde, drikke, fravær af sygdom og andre basale fysiologiske behov.
- De fleste dyr har motivation for at udføre bestemte former for adfærd, og manglende udfoldelsesmuligheder kan derfor føre til lidelse eller fravær af behag og anden positiv livskvalitet. Grundlaget for vurderingen af disse behov må være adfærdsbiologiske undersøgelser.
 - Når resultaterne af de videnskabelige undersøgelser skal overføres på produktionssystemerne, er det vigtigt at inddrage producenterne praktiske erfaringer.

Ud fra de foreliggende adfærdsbiologiske undersøgelser, mener Rådet at kunne opregne følgende forhold, som opfylder væsentlige fysiologiske og adfærdsmæssige behov hos svin:

- Føde og vand
- Bestemte klimatiske forhold
- Sundhed
- Mulighed for at påvirke egen situation
- Social stabilitet

- Undersøgen og roden
- Leg
- Redebygning og samvær med afkom
- Pattebehov

Listen gør ikke krav på at være udtømmende, men peger på behov, som efter Rådets opfattelse bør spille en væsentlig rolle ved vurderingen af produktionssystemer til svin. De første tre forhold vedrører fysiologiske behov, og de sidste seks relaterer sig til adfærdsmæssige behov.

De moderne restriktive svineproduktionssystemer tilgodeser i for ringe grad svinets adfærdsmæssige behov. I kraft af godt landmandsskab er det selvfølgelig muligt til en vis grad at afhjælpe problemerne. Der er dog for Rådet ikke tvivl om, at større udfoldelsesmuligheder kombineret med godt landmandsskab vil give en væsentligt større tilfredsstillelse af dyrenes behov.

Under forudsætning af den rette form for landmandsskab må mindre restriktive produktionssystemer, hvor søerne f.eks. har

mulighed for at gå løse i flok, og hvor dyrene har noget at rode i, være langt at foretrække ud fra en etisk betragtning.

For at føre et sådant synspunkt ud i livet er det dog nødvendigt at tage højde for to afgørende forhold: svineproducenternes færdigheder samt produktionsøkonomien.

Den optimale behovstilfredstillelse hos svinene forudsætter et godt samspil mellem produktionssystem og landmandskab. For at drive et system med for eksempel løse søer i grupper kræves stor erfaring, indsigt og også en høj grad af opmærksomhed. Sådanne egenskaber opnår svineproducenterne fra den enedag til den anden. Der kræves en periode, hvor de nye ideer gradvist kan vinde indpas.

Endvidere må de alternative produktionssystemer stadig siges at være i udviklingsfasen. Der er fortsat behov for et stort udviklingsarbejde, inden nye, mindre restriktive systemer kan anbefales som almindelig afløser for de i dag gængse systemer.

På kort sigt må målet derfor være, at dette udviklingsarbejde fortsætter. Det er afgørende, at arbejdet foregår i samarbejde og samspil mellem forskning, afprøvning og engagerede svineproducenter med lyst, vilje og evne til at gå nye veje.

På lidt længere sigt må det selvfølgelig være afgørende, at alternative produktionssystemer vinder almindelig udbredelse. Disse skal i højere grad end de i dag mest anvendte systemer tilgodese svinenes adfærdsmæssige behov. For at stimulere udviklingen på både kort og langt sigt kan det derfor være væsentligt, at der fremsættes klare politiske signaler om, i hvilken retning udviklingen skal gå; og at der, når tiden er moden, fremsættes lovbestemte mindstekrav med passende overgangsordninger.

I den forbindelse må hensynet til produktionsøkonomien med ind i billedet. Danske svineproducenter sælger deres produkter i hård konkurrence med producenter i andre europæiske lande. I det omfang dyreværnsregler virker fordyrende på produktionen,

bør de derfor gælde for alle producenter i EF. Ellers vil reglerne blot medføre, at produktionen flytter til andre lande og ikke vil komme dyrene til gode. Omvendt vil en fordyrelse af produktionen ikke skade producenterne, hvis den omfatter alle, som konkurrerer på det samme marked. I stedet vil den blive betalt af forbrugerne.

Som nævnt ovenfor, er det forbrugerne, der har nydt godt af de seneste årtiers meget store produktivetsfremgang; og det må derfor være rimeligt, at de yder deres del af, hvad det koster at tilgodese svinenes behov.

I lyset af denne mere overordnede etiske stillingtagen bliver der i det følgende taget stilling til en række mere specifikke etiske spørgsmål i forbindelse med svineproduktion.

Løse søer

De fleste danske søer holdes i systemer, hvor de så godt som hele tiden er fikseret. Hidtil har søerne for det meste været fikseret i bindsel; men som følge af det nævnte EF direktiv forbydes bindelserne, der så i de fleste tilfælde erstattes af bokse. De bokse, som anvendes i dansk svineproduktion, giver ikke søerne mere plads eller større bevægelsesfrihed end bindelserne gør. Afskaffelsen af bindelserne udgør derfor ikke i sig selv et etisk fremskridt.

Som alternativ til de fikserede søer anvendes i en mindre del af de danske svinebesætninger systemer, hvor søerne går løse i grupper, enten udendørs eller under tag.

Løse søer har i højere grad end fikserede mulighed for at få opfyldt en række væsentlige behov. F.eks. får løse søer motion og vil derfor opnå bedre kondition og muskelfylde. Dette tjener til at forebygge benproblemer, og søerne har desuden nemmere ved at fare.

Betragter man en frilandsso, der bevæger sig let og ubesværet hen over marken, ser det også ud til, at muligheden for motion øger det almene velbefindende hos soen.

De løse systemer sætter i vidt omfang søerne i stand til at påvirke deres egen situation. Hvis der er noget, søerne ikke bryder sig om, har de mulighed for at komme væk. De vil også i et vist omfang have mulighed for at regulere deres kropstemperatur, f.eks. ved at søle, hvis de har det for varmt.

Der er dog også nogle potentielle problemer forbundet med sådanne systemer. Først og fremmest er det sværere at overvåge det enkelte dyrs sundhedstilstand. Endvidere kan der være et større smittepres, og det kan være svært at sikre en ensartet ernæringstilstand hos dyrene.

Endelig kan en so blive underkuet af de højere rangerende dyr. Dette kan f.eks. komme til udtryk i form af bid og skrammer, ved at dyret bliver forhindret i at æde, og ved at det bliver trængt op i et hjørne af stien. For at løse sådanne problemer kan det være nødvendigt at opstalde enkelte dyr for sig i bokse.

Et system med løse søer stiller som nævnt særlige krav til landmandsskabet, bl.a. med hensyn til overvågning. Bliver disse krav ikke opfyldt, kan et sådant system være langt dårligere for dyrene end et system med fiksering af søerne.

Et veldrevet system med løse søer er dog ud fra en etisk betragtning langt at foretrække frem for et restriktivt system.

Halm

Hovedparten af de danske svin lever i stalde med fuldspaltegulve. Gødningen bliver trådt ned gennem spalterne, hvilket giver fordele, arbejdsmæssigt og hygiejnisk. Ofte anføres det som en positiv ting ved fuldspaltestaldene, at grisene altid er pæne og rene. Spørgsmålet er dog, om det ikke snarere er menneskenes end grisenes behov, som her bliver tilgodeset. Når grise søler, tjener det nemlig som et middel til regulering af kropstemperaturen, hvilket må siges at være et væsentligt behov hos grisen. Også på andre punkter giver de normale fuld-

spaltestalde begrænsede muligheder for, at svinene kan få opfyldt deres behov, f.eks. med hensyn til at kunne undersøge og rode.

Som alternativ til fuldspaltegulvene bruges stalde med strøelse, normalt halm. Hvis ellers der er halm nok, giver sådanne systemer grisene mulighed for at få opfyldt en række væsentlige behov.

For det første tjener halmen som en slags grovfoder, der gør det muligt for grisene at supplere det tildelte foder. Dette kan være med til at dæmpe agressionniveauet og dermed modvirke halebidning og andre såkaldte "unoder". Endvidere forebygges mavesår, som er en udbredt lidelse.

Et strøet staldgulv giver også grisene større mulighed for at få dækket deres behov for at undersøge og rode. Dette behov synes at være til stede, selv om dyrene får nok at æde.

Grisene kan også bruge strøelsen til temperaturregulering. Hvis de f.eks. fryser, har de mulighed for at putte sig i halmen.

I de udendørs systemer er halm nødvendig, når søerne, inden de farer, skal bygge rede. Selv i systemer, hvor soen aldrig ser andet end et bart spaltegulv, viser de fleste søer inden faring tydelige tegn på at ville bygge rede, og det må formodes at være forbundet med et vist ubehag, når dette ikke kan lade sig gøre.

Endelig udgør en velstrøet halmmåtte et langt mere blødt og skridsikkert underlag end et spaltegulv og vil dermed bidrage til at øge svinets almene velbefindende og tjene til at forebygge benproblemer og fysiske skader.

De her anførte positive virkninger i forbindelse med tildeling af halm kan kun opnås fuldt ud i dybstrøelsesstalder eller udendørs systemer. I et vist omfang er det dog muligt i fuldspaltestalde at tildele halm og dermed opnå nogle af de nævnte fordele. Det er muligt at tildele snittet halm i krybben, hvilket vil tjene som grovfoder og give grisene en vis adspredelse. I fuldspaltestalde kan der muligvis også anvendes halmhække

til at opfylde dyrenes behov for grovfoder og beskæftigelse. Der er dog her behov for forskning og udvikling.

Ud fra en etisk betragtning må det ideelle være, at grise har adgang til halm i form af et velstrøet gulv eller i et udendørs system. Under alle omstændigheder må det anbefales, at svin under en eller anden form har adgang til halm eller andet, der dækker de samme behov.

Kastration, halekupering, tandklipping og lignende indgreb

I moderne svineproduktion foretages rutinemæssigt klipping eller slibning af tænder, kupering af haler og kastration.

Som udgangspunkt må det etisk set rigtige være at indrette produktionssystemerne på en måde, så dyrene kan fungere, uden at det er nødvendigt at foretage amputationer af diverse legemsdele.

Der kan dog være væsentlige modsatrettede etiske hensyn.

Kastration

Indtil for nylig har det i forbindelse med produktion af slagtesvin været praksis, at alle grise af hankøn blev kastreret. Dette skete for at sikre forbrugerne svinekød uden eller med kun ubetydelig kønslugt.

Kastration af smågrise er forbundet med smerte. Endvidere støder der i enkelte tilfælde komplikationer til, f.eks. i form af infektioner. Komplikationerne opstår oftere, jo senere kastrationen foregår. I givet fald bør kastration derfor foregå så tidligt i grisens liv som muligt, og i alle tilfælde ikke senere end fem dage efter grisens fødsel.

I de senere år er der sket en væsentlig ændring på området, idet en del danske svineproducenter undlader at kastrere hangrisene. For stadig at have sikkerhed for at få svinekød uden kønslugt kontrollerer andels-svineslagterierne ved en ny teknik slagte-

kroppe for indhold af stoffet *skatol*, som anses for at være en væsentlig årsag til kønslugt. På grund af eksportforhold er denne udvikling imidlertid vendt, således at en del producenter er gået over til igen at kastrere deres grise.

Ud fra en dyreetisk betragtning må undladelse af kastration i alle tilfælde anses for en afgørende forbedring.

Halekupering

For at forebygge halebidning hos slagtesvinene er det almindeligt at kupere pattegrisenes haler. Normalt klippes eller klemmes den yderste trediedel af dyrets hale. Dette indgreb er tilsyneladende ikke forbundet med væsentlige smerter og giver ikke grisene problemer senere i livet. I sig selv udgør indgrebet altså ikke noget væsentligt etisk problem.

Den tilbageværende halestump er mere følsom end en ukuperet hale. Derfor vil kuperede grise i højere grad end de ukuperede reagere imod at blive bidt i halen. Når først halebidning er begyndt, er den svær at

stoppe igen. Men når halebidning overhovedet opstår, er det formodentlig fordi, at dyrene er belastet af staldmiljø og fodringsforhold. Ud fra en etisk betragtning må det derfor være bedre at forebygge problemerne ved at forbedre staldforhold og fodring.

På nuværende tidspunkt har man dog ikke tilstrækkelig viden til effektivt at forebygge halebidning. Da udbrud af halebidning kan være meget belastende for svinene, vil Rådet derfor ikke anbefale et forbud mod halekupering, men nøjes med at anbefale, at der arbejdes på udvikling af produktionssystemer, hvor det ikke er nødvendigt at kupere grisenes haler.

Tandbeskæring

Pattegrise kan med deres hjørnetænder lave sår og rifter på soens yver og i hovedet på deres kuldsøskende. Dette er forbundet med smerte og medfører risiko for sundhedsmæssige problemer f.eks. i form af yverbetændelse hos soen. Problemerne opstår især ved store kuld, hvor der er stor konkurrence om soens patter. Generelt har

danske svineproducenter formået at opnå stadig større kuld af levedygtige grise. Derfor er det blevet almindeligt at beskære pattegrisenes tænder ved klipning eller slibning.

Indgrebet, især hvis der er tale om klipning af tænder, kan have negative bivirkninger i form af infektioner. Ud fra en etisk betragtning må det i alle tilfælde anses for at være en nødløsning at klippe eller slibe grisenes tænder. Denne nødløsning synes i nogle tilfælde at kunne retfærdiggøres med henvisning til, at den er mindre belastende for dyrene, end de skader, der ellers bliver forvoldt på grisene og soen. Der er dog eksempler på besætninger, hvor man undlader dette indgreb, uden at der opstår skader af betydning. Det kan bl.a. lade sig gøre, fordi man ved hjælp af kuldudjævning undgår, at nogle søer ligger med meget store kuld.

Derfor bør man arbejde på at udvikle driftsmetoder, hvor det ikke er nødvendigt at beskære grisenes tænder. Tandbeskæring må dog i mange tilfælde accepteres som det mindste af to onder. I disse tilfælde bør der anvendes slibning, som rigtigt udført ikke har de samme negative bivirkninger som klipning.

Klovbeskæring

Da grisene i de fleste produktionssystemer ikke slider deres klove ret meget, kan klovene blive så lange, at dyrene får problemer med ømme ben. Det er ikke i dag almindeligt at praktisere klovbeskæring i svinebesætninger, da der ikke er påvist produktionsmæssige gevinster forbundet hermed. Ud fra en etisk betragtning må det dog anses for rigtigt at foretage klovbeskæring, hvis grisene ikke ad naturlig vej kan få et passende slid på klovene.

Særlige sundhedsmæssige forhold

Når svin holdes i større enheder med høj belægningsgrad, øges risikoen for angreb af en række smitsomme sygdomme. Nogle af disse sygdomme kan være stærkt lidelsesvoldende. I de intensive systemer er der dog mulighed for at vaske og desinficere og på andre måder imødegå de pågældende sygdomme.

Ved udendørs sohold er smittepresset generelt lavere end i de intensive systemer. Men i forbindelse med udendørs produktion af smågrise og slagtesvin, er der taget systemer i anvendelse, hvor mange hold dyr efter hinanden går på et permanent udeareal. På grund af disse systemers udformning har man her, i modsætning til hvad der gælder for det udendørs sohold, ikke mulighed for at flytte grisene. Da det samtidig ikke er muligt at foretage en effektiv rengøring af arealet, kan disse systemer give anledning til problemer i forbindelse med udbrud af smitsomme sygdomme, hvilket må anses for at være etisk betænkeligt.

Transport og slagting

Ud fra en etisk betragtning ville det ideelle være, at alle grise blev aflivet på produktionsstedet. Hermed ville man undgå den belastning, som uvægerligt følger med transporten og opholdet på slagteriet.

Dette er dog ikke praktisk muligt af hensyn til blandt andet produktionsøkonomi og hygiejne. Til gengæld bør man sikre, at belastningen i forbindelse med transporten og på slagteriet bliver så lille som overhovedet muligt.

Slagting af svin er i de seneste årtier blevet koncentreret på stadig færre enheder med stadig højere slagtehastigheder. F.eks. er der i dag kun ét større svineslagteri tilbage på Sjælland. Det betyder, at mange svin skal køres langt for at nå det nærmeste slagteri. Transportvejen kan blive forlænget

yderligere ved, at producenter af økonomiske og andre årsager vælger at få deres svin slagtet på slagterier i andre landsdele eller i det nordlige Tyskland. Endelig er der en vis transport af grise over meget lange afstande, f.eks. i forbindelse med salg af smågrise til andre europæiske lande. Så længe der ikke er blevet vedtaget en udfyldning af reglerne i EF-direktivet om transport af dyr, er det tilladt at transportere grise i op til 24 timer, uden at de får vand eller føde.

Ud fra en etisk betragtning er det helt uacceptabelt, at dyr transporteres over lange afstande blot for at sikre en lidt højere afregningspris. Svin til slagting bør som hovedregel ikke transporteres længere end til det nærmeste svineslagteri. I Danmark er afstandene til nærmeste slagteri dog stadig ikke længere, end at transporttiderne må anses for etisk forsvarlige.

Det er vigtigt at fastholde som en etisk målsætning, at der også fremover i Danmark skal være en passende geografisk dækning af svineslagterier. F.eks. bør der på Bornholm være en slagtekapacitet svarende til øens svineproduktion. Transport af svin over meget lange afstande bør kun forekomme i særlige tilfælde, f.eks. i forbindelse med eksport af avlsdyr. Hvis det ikke er muligt at forbyde langvarige internationale transporter af dyr til slagting og fedning, så bør der til gengæld være regler, som kræver vanding og fodring med langt kortere intervaller end de nugældende 24 timer.

I forbindelse med transporten er det endvidere væsentligt, at alle dyr kan ligge ned på én gang i bilen. Ved transporter under tre timer, hvilket vil sige de fleste transporter i Danmark, kan det dog være en fordel for dyrene, at de står lidt tættere. På disse korte transporter sover dyrene nemlig ikke, og for stor plads kan give problemer i form af bl.a. slagsmål. Af samme grund er det vigtigt, at der er så få ophold som muligt under kørslen. Endvidere skal der være god ventilering i bilen, og man skal så vidt muligt undgå at

blande grise fra forskellige stier og besætninger.

For at sikre dyrene de bedst mulige forhold under transporten, bør der ifølge Rådet fastlægges klare standarder med hensyn til areal, ventilation og lignende for de vogne, som anvendes til transport. Endvidere er det vigtigt, at de personer, som transporterer dyrene til slagteriet, gennem informationer, kurser og lignende motiveres til at behandle dyrene så skånsomt som muligt.

På slagteriet bliver grisene normalt samlet i store grupper i folde, hvor de opholder sig, indtil de bliver drevet frem til bedøvelse og aflivning. Det sidste stykke vej inden bedøvelsen går grisene på en lang række i en løbegang. På dette stykke anvendes i meget stort omfang el-stave til at drive grisene frem med. Grisene bliver nemlig utrygge over at skulle gå enkeltvis og forsøger derfor at bakke ud af løbegangen.

Bedøvelsen sker i de fleste tilfælde ved, at grisene enkelt- eller parvis bliver placeret i en gondol, der sænkes ned i et rum, som er fyldt med CO₂. Straks efter bedøvelsen hænges grisen op i det ene bagben og aflives ved et stik i halsen. Enkelte grise bedøves ved hjælp af elektricitet.

Selve bedøvelsen er smertefri, hurtig og effektiv, og herefter oplever grisen ikke noget. Problemet er de belastninger, grisene udsættes for fra de forlader bilen, indtil de nogle timer senere bliver bedøvet.

For at minimere disse belastninger bør der indføres klare standarder, som sikrer, at grisene opstaldes i mindre grupper i folde med god plads og adgang til rent drikkevand. Forskellige hold grise bør ikke blandes. Bevægelsen frem til bedøvelsesstedet skal ske på en sådan måde, at grisene ikke bliver utrygge eller opskræmte. De bør bevæge sig frem ad egen drift, og anvendelse af elektriske drivstave eller anden form for tvang må ikke forekomme. Løbegange skal tømmes, inden arbejdet stoppes i forbindelse med pauser.

Løbegang på slagteri.

Der foregår for øjeblikket på Slagteriernes Forskningsinstitut et forsknings- og udviklingsarbejde, som skal resultere i en sam-

let transport- og slagteproces, der lever op til en række af de her skitserede krav. Som et foreløbigt resultat af dette arbejde er der på slagteriet i Herning indført en procedure, hvor dyrene bliver indtransporteret i grupper på 15 dyr. På slagteriet bliver dyrene opstaldet i de samme grupper, og de bliver drevet samlet frem ved hjælp af bevægelige låger indtil den traditionelle løbegang.

Et nyt system, der er ved at blive afprøvet på slagteriet i Grindsted, går et skridt videre, idet man udnytter dyrenes nysgerrighed som drivkraft i stedet for skub og elektriske stød. Endvidere er den belastende løbegang afskaffet. I stedet bliver dyrene holdt i mindre grupper, der overføres samlet til bedøvning.

Rådet vil gerne udtale sin støtte til dette arbejde og henstille, at dets resultater hurtigst muligt må resultere i ændringer af de danske svineslagterier.

Nyt system på slagteriet i Herning, hvor grisene holdes i mindre grupper.

I EF-regi bør der arbejdes på, at de danske resultater kommer til at præge det kommende direktiv vedrørende beskyttelse af dyr på slagte- eller aflivningstidspunktet.

Syge og dårligt gående dyr bør under ingen omstændigheder transporteres, men skal aflives på produktionsstedet.

Bioteknologi

Ved bioteknologi kan man forstå alle ændringer af svinets biologiske funktioner fremkaldt ved videnskabeligt baserede indgreb.

Nogle former for bioteknologi har længe været i brug. Det gælder f.eks. selektiv avl.

Andre bioteknologiske metoder befinder sig på forsknings- eller udviklingsstadiet. Det gælder f.eks. anvendelse af væksthormon. Det gælder også frembringelsen af genetisk modificerede, såkaldte transgene grise.

Hensigten med at udvikle og anvende de nævnte former for bioteknologi er hovedsageligt at gavne produktiviteten. Dette kan enten ske indirekte ved at dyrenes sundhed eller sygdomsresistens forbedres, eller det kan ske mere direkte ved at øge dyrenes tilvækst og foderudnyttelse eller ved at ændre forholdet mellem kød og fedt.

Den ældste og hidtil mest effektive form for bioteknologi består i gennem avl at fremelske bestemte egenskaber hos dyrene. Siden 1980 har man inden for svineproduktionen systematisk udvalgt avlsdyr på grundlag af et indeks, som tager højde for kødprocent, daglig tilvækst og foderforbrug. I 1992 er kuldstørrelse også kommet med i avlsindekset.

Gennem avlen har man opnået en løbende forandring af den danske gris i retning af at vokse hurtigere, producere mere kød i forhold til fedt og i retning af at udnytte foderet bedre. For eksempel er kødprocenten i svin af Dansk Landrace i perioden 1967 til 1992 vokset fra knap 55% til 61%. I samme periode er den daglige til-

vækst fra 30 til 100 kg levende vægt vokset fra 683 gram til 973 gram. Denne udvikling har dog som tidligere nævnt ikke været uden omkostninger for dyrene. F.eks. ser det ud til, at den hurtige vækst, som man har avlet sig frem til hos grisene, har haft negative bivirkninger i form af øget forekomst af lidelsesvoldende benproblemer.

Gennem kortlægning af gener og avancerede metoder til analyse af gener er det muligt at raffinere det traditionelle avlsarbejde. Således er man ved disse metoder på vej til at udrydde grise, som er disponeret til en bestemt form for stress (grise med det såkaldte halothan-gen). Denne sidstnævnte anvendelse af teknologien må siges at være af positiv etisk værdi, da den tjener til at hindre væsentlige lidelser hos dyrene.

Inden for det seneste årti er man gået et skridt videre i den genteknologiske udvikling, idet man er begyndt at gribe direkte ind i dyrenes gener. Påbefrugtede æg har man indsat nye gener, som er kommet til udtryk hos det voksne dyr, og som kan gives videre gennem avl. Hermed er der lagt op til muligheden for ad teknisk vej at designe dyr.

Denne mulighed har også været forsøgt på svin, idet forskere i bl.a. U.S.A. og Australien har indsat ekstra gener, som tjener til at regulere produktionen af væksthormon i organismen. De første resultater har dog været meget dårlige. De genmanipulerede grise viste sig som følge af en ukontrolleret væksthormonproduktion at lide af skavanker som ledbetændelse, sløvhed, sukkersyge og manglende kønsdrift. Selvom senere forsøg har givet bedre resultater, er der ikke kommet noget gennembrud i anvendelsen af denne teknologi inden for husdyrproduktionen. Årsagen er blandt andet, at forskerne ikke er i stand til forudsige præcis, hvor mange gener, der indsættes, og hvor de nye gener bliver placeret, og at man ved for lidt om samspillet mellem det enkelte gen og den samlede organisme.

Teknikkerne på dette område udvikles dog løbende, og det er ikke usandsynligt, at

det inden for en overskuelig fremtid bliver muligt at lave genmanipulerede husdyr, som er kommercielt interessante. F.eks. er Rådet bekendt med, at en gruppe australske forskere har lavet svin med ekstra væksthormon-gener, hvor det tilsyneladende er muligt at kontrollere væksthormon-produktionen ved hjælp af tilsætningsstoffer i foderet.

I stedet for at ændre på dyrenes arvelige egenskaber, er det muligt at nå tilsvarende produktionsresultater ved direkte at give dyrene stoffer, som påvirker deres vækst og øvrige produktionsegenskaber. F.eks. kan man injicere væksthormon, og man kan behandle dyrene med anaboliske steroider, der har effekt som kønshormoner, eller såkaldte β -agonister, der er syntetiske efterligninger af adrenalin. Ingen af disse tre sidstnævnte metoder er det i dag lovligt at anvende i svineproduktion inden for EF. Der er dog lavet en del forskning i metodernes indvirkninger på dyrene og deres konsekvenser for produktionen.

Fælles for metoderne er, at de giver klart forbedrede produktionsresultater, men samtidig medfører en belastning af dyrene. Ved anvendelse af væksthormon er der f.eks. konstateret en øget forekomst af benproblemer, som rækker ud over det, der måtte forventes alene på grundlag af de ændrede produktionsegenskaber.

Det er Rådets generelle opfattelse, at de nævnte former for bioteknologi skal vurderes ud fra deres konsekvenser for dyrenes mulighed for at få opfyldt deres behov. Man skal sikre sig, at der skabes nogle dyr, som er i fysiologisk balance og som i øvrigt vil kunne trives. Det er således ikke teknologien isoleret set, men dens konsekvenser for dyrenes velfærd, der giver anledning til etiske betænkeligheder.

Hvad angår den selektive avl, som er den eneste af de nævnte former for bioteknologi, der i dag må anvendes i dansk svineproduktion, så må det være af væsentlig betydning, at der i avlsarbejdet tages hensyn til at ud-

vikle sunde og harmoniske dyr - også på punkter, hvor det ikke har væsentlig betydning for dyrenes produktionsegenskaber.

De øvrige nævnte former for bioteknologi anvendes ikke i svineproduktion, og deres anvendelse forudsætter herhjemme og i andre lande lovændringer eller tilladelse fra offentlige myndigheder. Inden man tænker på at lovliggøre disse former for bioteknologi, er det væsentligt at sætte de negative konsekvenser for dyrene i forhold til de gevinster, der kan opnås. I denne forbindelse skal det medregnes som en negativ faktor, at det er umuligt på forhånd at afgøre, om der er risiko for, at dyrenes velfærd bliver påvirket i negativ retning.

Generelt set vil metoderne ikke være til fordel for landmændene. I kraft af den mere effektive produktion vil der ske et prisfald på svinekød, og således er det hovedsageligt forbrugerne, som vil nyde godt af den øgede produktivitet. Endvidere medfører disse metoder omkostninger til de relevante præparater. I visse tilfælde vil der også følge mere arbejde med. F.eks. skal væksthormon for at have den ønskede effekt med jævne mellemrum injiceres i dyrene.

Da der således reelt ikke er nogen væsentlig samfundsmæssig gevinst at hente ved de nævnte former for bioteknologi, og da bioteknologien samtidig generelt vil øge presset på dyrene, er det ud fra en etisk betragtning rimeligt at være meget tilbageholdende med at tillade brugen af væksthormon og lignende i kommerciel svineproduktion.

Sammenfatning af Rådets anbefalinger

Det Dyreetiske Råd anser det for etisk betænkeligt, at man i de moderne intensive produktionssystemer holder svin under forhold, hvor dyrene har meget ringe bevægelsesfrihed og få muligheder for at få opfyldt en række væsentlige behov, f.eks. behovet for grovfoder og behovet for at undersøge og rode. Sådanne systemer omfatter fikserede

søer og slagtesvin på fuldspaltegulve.

Rådet støtter de igangværende initiativer fra den offentligt financerede forskning, fra erhvervet og fra en række initiativrige producenter med henblik på at udvikle mindre restriktive og mere stimulusrige staldsystemer, f.eks. systemer hvor søer kan gå løse i flok, og systemer hvor slagtesvin har adgang til halm.

Endvidere opfordrer Rådet til, at disse initiativer på lidt længere sigt følges op af regler, som med passende overgangsordninger forbyder de meget restriktive og stimulusfattige staldsystemer.

Den danske regering bør lægge disse holdninger til grund for sin indstilling i forbindelse med revisioner af EF-direktivet om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af svin.

Hvad angår transport og slagtning af grise ønsker Rådet at støtte de initiativer, der

foregår med sigte på at udvikle systemer, hvor dyrene under hele processen holdes samlet i relativt små grupper, og hvor dyrene drives frem til bedøvelsen uden anvendelse af el-stave eller anden væsentlig tvang.

Regeringen bør sikre, at resultaterne af disse initiativer kommer til at præge den nærmere udformning af de kommende EF-regler vedrørende beskyttelse af dyr på slagte- og aflivningstidspunktet.

Med hensyn til anvendelsen af bioteknologi i svineproduktionen anbefaler Rådet for det første, at der i forskningen og fra erhvervets side arbejdes på ihøjere grad end nu at inddrage svinenes velfærd i avlsarbejdet.

For det andet udtaler Rådet, at genmanipulation, væksthormon, anabolske steroider, β -agonister og lignende ud fra en etisk betragtning ikke bør få indpas i svineproduktionen.

Nyt system på slagteriet i Grindsted, hvor grisene drives frem i kraft af egen nysgerrighed.

Bilag

Rådets aktiviteter i forbindelse med udtalelsen

Rådet har behandlet svineproduktion på 9 møder i tidsrummet december 1992 til oktober 1993.

Det andet af møderne havde form af en ekskursion arrangeret i samarbejde med Landsudvalget for Svin. På ekskursionen besøgte rådet tre svinebesætninger. Den første var en intensiv type med fikserede søer og fuldspaltegulve i alle stalde; den anden var en blandet type med løse drægtige søer indendørs og slagtesvin på dybstrøelse; endelig var der i den tredje besætning søer og smågrise på friland og slagtesvin på dybstrøelse med adgang til udeareal.

Det femte møde foregik på Slagteriernes Forskningsinstitut. Her orienterede Patricia Barton Gade og Leif Christensen fra Institutet Rådets medlemmer om forhold i for-

bindelse med transport og slagtning af svin og om nye metoder og rutiner, som er under udvikling.

På det sjette møde var Flemming Bager fra Danske Slagteriers veterinærafdeling og professor Niels Skovgaard fra KVL til stede for at svare på spørgsmål vedrørende produktionssystemernes betydning for bekæmpelsen af salmonella og andre mikroorganismer, som kan være farlige for menneskers sundhed.

Endvidere deltog en del af Rådets medlemmer i et besøg på svineslagteriet Steff-Houlberg i Ringsted.

Mette Hagelsø fra Statens Husdyrbrugsforsøg har fungeret som faglig sekretær i forbindelse med Rådets behandling af svineproduktion.